

C-149

Duurzame aanpak in de spoor, grond-, water- en wegebouwsector: Green Deal Aanpak Duurzaam GWW

Partijen:

1. De Minister van Infrastructuur en Milieu, mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus, de Minister van Economische Zaken, de heer H.G.J. Kamp en de Minister van Defensie, mevrouw J.A. Hennis-Plasschaert, ieder handelend in zijn of haar hoedanigheid van bestuursorgaan, samen hierna te noemen: Rijksoverheid;
2. En de volgende organisaties in de spoor, grond-, water- en wegebouwsector:
  - a. ProRail B.V., hierna te noemen ProRail, vertegenwoordigd door haar directeur Projecten, de heer ir. P.E.M. Buck;
  - b. De Unie van Waterschappen, hierna te noemen Unie van Waterschappen, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer mr. drs. P.C.G. Glas;
  - c. Het college van gedeputeerde staten van de provincie Gelderland, hierna te noemen provincie Gelderland, handelend als bestuursorgaan van de provincie Gelderland, vertegenwoordigd door haar Gedeputeerde, mevrouw mr. C.G. Bieze;
  - d. Het college van gedeputeerde staten van de provincie Overijssel, hierna te noemen provincie Overijssel, handelend als bestuursorgaan van de provincie Overijssel, vertegenwoordigd door haar Gedeputeerde, de heer G.J. Kok;
  - e. Het college van gedeputeerde staten van de provincie Utrecht, hierna te noemen provincie Utrecht, handelend als bestuursorgaan van de provincie Utrecht, vertegenwoordigd door haar Gedeputeerde, de heer J.W.R. van Lunteren;
  - f. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rotterdam, hierna te noemen gemeente Rotterdam, handelend als bestuursorgaan van de gemeente Rotterdam, vertegenwoordigd door haar wethouder, mevrouw drs. A.C. van Huffelen;
  - g. Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Molenwaard, hierna te noemen gemeente Molenwaard, handelend als bestuursorgaan van de gemeente Molenwaard, vertegenwoordigd door haar wethouder, de heer C.G. Boender;
  - h. NLIingenieurs, branchevereniging van advies-, management- en ingenieursbureaus, hierna te noemen NLIingenieurs, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer drs. E.H.T.M. Nijpels;
  - i. De Aannemersfederatie Nederland Bouw en Infra, hierna te noemen AFNL, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer H. Klein Poelhuis;
  - j. De Vereniging Van Infrabedrijven MKB INFRA, hierna te noemen MKB INFRA, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer D. Stuit;
  - k. Bouwend Nederland, de vereniging van bedrijven in de sectoren bouw en infrastructuur, hierna te noemen Bouwend Nederland, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer mr. drs. L.C. Brinkman;
  - l. De Vereniging UNETO-VNI, hierna te noemen UNETO-VNI, vertegenwoordigd door haar voorzitter, mevrouw drs. T. Siertsema MBA;
  - m. De Vereniging FME-CWM, hierna te noemen FME, vertegenwoordigd door haar directeur Beleid, de heer drs. P.J.L. Bongaerts;
  - n. De Koninklijke Metaalunie, hierna te noemen KMU, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer mr. J. Kleiboer;
  - o. Het Nederlands Verbond Toelevering Bouw, hierna te noemen NVTB, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer dr. ing. P.J. Fraanje;

- p. De Stichting CROW, Kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte, hierna te noemen CROW, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer dr. ir. I.W. Koster;
- q. De Stichting SBRCURnet, hierna te noemen SBRCURnet, vertegenwoordigd door haar directeur, de heer ir. J. de Leeuw;
- r. De Vereniging Railforum Nederland, hierna te noemen Railforum, vertegenwoordigd door haar voorzitter, de heer ing. C.A. Tommel;

Hierna 1 en 2 samen te noemen: Partijen;

Algemene overwegingen:

1. Het kabinet beoogt een algemene Green Deal met de samenleving, die bijdraagt aan verduurzaming van de maatschappij op korte en langere termijn en die lonend is voor overheid en maatschappij. Doel van de Green Deal is laten zien dat groen en groei hand in hand gaan.
2. Partijen zien publiek-private samenwerking als de beste manier om verduurzaming van de Nederlandse economie te versnellen en hier ook economisch van te profiteren. Deze gezamenlijke aanpak is in Nederland op andere terreinen zeer succesvol en de Green Deal zal hierop voortbouwen. Creativiteit, ondernemerschap en innovatie zijn onmisbaar om deze verduurzaming mogelijk te maken.
3. Bij de Green Deal gaat het om concrete duurzame initiatieven, waarbij barrières verdwijnen, innovaties worden ontwikkeld, gefinancierd en toegepast en duurzame kansen worden benut. In de praktijk loopt de maatschappij tegen belemmeringen aan die in de weg staan van initiatieven die leiden tot een verdere verduurzaming.
4. In de Green Deal willen partijen concrete afspraken maken over het wegnemen van deze belemmeringen, zodat de initiatieven die anders moeilijk van de grond komen ruim baan krijgen. Deze initiatieven kunnen vervolgens ook als voorbeeldfunctie dienen voor andere partijen en daarmee de totale markt in beweging zetten.
5. De voor de Green Deal geïnventariseerde projecten van initiatiefnemers zijn door het wegnemen van de beschreven belemmeringen potentieel succesvol, kunnen op korte termijn resultaten opleveren en kunnen uitmonden in nieuwe economische activiteiten of kostenbesparingen op korte of langere termijn voor het bedrijfsleven. De resultaten van een concrete Green Deal kunnen daarna toepasbaar zijn op andere, vergelijkbare projecten, waardoor de reikwijdte van de Green Deal kan worden vergroot zonder dat daar specifieke ondersteuning vanuit de Rijksoverheid tegenover staat.

Specifieke overwegingen:

1. Maatschappelijke organisaties (Vereniging VNO-NCW, MKB-Nederland, MVO Nederland, NEVI, De Groene Zaak) hebben op 23 juni 2011 het 'Advies Duurzaam Inkopen' uitgebracht. Volgens de betrokken organisaties biedt duurzaam inkopen door de overheid kansen om tot verduurzaming te komen. Kern van het advies is dat overheden gaan sturen op processen en doelstellingen. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft in oktober 2011 en september 2012 per brief aan de Tweede Kamer gemeld op welke wijze uitvoering wordt gegeven aan dit advies (TK 2011-2012, 30196 nr. 147 en nr. 184). Daarbij wordt onder meer aangegeven dat het strategisch inzetten van de inkoopfunctie een belangrijk instrument is voor het nastreven van ambitieuze duurzaamheidsdoelen. Voorts wordt vastgesteld dat Spoor-, Grond-, Water- en Wegenbouwsector, hierna te noemen de GWW-sector, één van de sectoren is waarbij via duurzaam inkopen de meeste duurzaamheidswinst is te behalen. In de brief van 28 maart 2013 aan de Tweede Kamer over groene groei (TK 2012-2103, 33043 nr. 14), wordt duurzaam inkopen als één van de instrumenten voor groene groei vermeld. Ook van de zijde van de Europese Commissie is het belang onderstreept van het meewegen van groene aspecten bij de aanbesteding van overheidsopdrachten, onder meer via het document 'Groen Kopen! Een handboek inzake groene overheidsopdrachten'.

2. In 2009 is door Partijen het initiatief genomen om samen een aanpak te ontwikkelen waarmee Duurzaam Inkopen in de GWW-sector beter tot zijn recht kan komen en kansen voor duurzaamheid en innovatie beter worden benut. Het resultaat is een praktische proces- en projectmanagementaanpak, waarbij gestructureerd en inzichtelijk vanaf het begin van het project relevante duurzaamheidsthema's, zoals energiebesparing, leefbaarheid, beperking materialen en grondstoffen en duurzame economie, worden meegenomen in de doelstellingen en wordt onderzocht hoe deze in het project kunnen worden gerealiseerd. Deze proces- en projectmanagementaanpak, hierna te noemen: '**Aanpak Duurzaam GWW**', staat uitgebreid beschreven op de website www.duurzaamgww.nl.
3. De GWW-sector heeft een jaaromzet van circa 12 miljard euro en 90% van de opdrachtgevers zijn overheden. Daarmee is de GWW-sector een belangrijke en tegelijkertijd overzichtelijke sector. De Partijen vormen tezamen een brede vertegenwoordiging van de GWW-sector. Deze brede samenwerking van Partijen leidt tot een breed gedragen 'Aanpak Duurzaam GWW' en leidt tot meer eenduidigheid, duidelijkheid en efficiëntie in de benadering van de duurzaamheid in de projecten. Dit wordt ondersteund door een gezamenlijk ontwikkelde beperkte set van instrumenten, waarmee duurzaamheid op een consistente uniforme wijze uitgewerkt, gecommuniceerd, getoetst en geborgd kan worden. De instrumenten staan beschreven op de website www.duurzaamgww.nl.
4. De afspraken uit deze Green Deal van de minister van Infrastructuur en Milieu worden uitgevoerd door het Directoraat Generaal Rijkswaterstaat van het ministerie van Infrastructuur en Milieu, hierna te noemen RWS. De afspraken van de minister van Economische Zaken worden uitgevoerd door de Dienst Landelijk Gebied van het ministerie van Economische Zaken, hierna te noemen DLG. De afspraken van de minister van Defensie worden uitgevoerd door de Dienst Vastgoed Defensie van het ministerie van Defensie, hierna te noemen DVD.
5. De 'Aanpak Duurzaam GWW' is nu zover ontwikkeld dat deze, kan worden geïmplementeerd bij Partijen en/of de leden van Partijen, verder kan worden verspreid in de GWW-sector en kan worden doorontwikkeld. Partijen vinden dat de 'Aanpak Duurzaam GWW' goed aansluit op andere sectorontwikkelingen zoals innovatiegericht ontwerpen, gunnen op waarde, innovatief aanbesteden, risicobeheersing en functioneel specificeren.
6. *Doel Green Deal*: Partijen zien als doelen van de Green Deal Duurzaam GWW:
  - a. '*Doen*': Partijen gaan in 2013 tot en met 2015 een gecontroleerde, praktijkgerichte implementatie laten plaatsvinden bij Partijen of bij de leden van Partijen;
  - b. '*Verbreden toepassing*': Partijen zorgen ervoor dat in 2015 het merendeel van de partijen in de GWW-sector op de hoogte is van de 'Aanpak Duurzaam GWW' en het nut van de toepassing ervan.
  - c. '*Ontwikkelen*': Partijen gaan de 'Aanpak Duurzaam GWW' doorontwikkelen, concretiseren en werkbaar maken voor de gehele GWW-sector.

Partijen komen het volgende overeen:

Green Deal Duurzaam GWW

Artikel 1. Definities: In deze Green Deal Duurzaam GWW worden de volgende definities gehanteerd:

1. *GWW-sector:* de spoor, grond-, water- en wegenbouwsector;
2. *Instrumenten:* rekenmodellen en werkmethodeken, zoals Omgevingswijzer, Ambitiweb, DuboCalc en CO₂-Prestatieladder, om betrokkenen te ondersteunen bij de beheersing van de complexiteit van de projectuitwerking;
  - a. *Omgevingswijzer:* instrument voor het in beeld brengen van twaalf beleidsthema's en de daarbij behorende ambities in de conceptfase van een gebiedsontwikkeling of in de conceptfase van een project;
  - b. *Ambitiweb:* visueel instrument voor het vastleggen van beleidsambities in een project, door het weergeven op zeven beleidsthema's van het gewenste ambitieniveau;
  - c. *DuboCalc:* instrument voor het berekenen van de milieueffecten van een materiaal vanaf de winning tot en met de sloop en het energiegebruik van een Grond- Weg- en Waterbouwwerk;
  - d. *CO₂-Prestatieladder:* instrument om bedrijven die deelnemen aan aanbestedingen te stimuleren tot CO₂-bewust handelen en daadwerkelijke CO₂-reductie in projecten;
3. *Pilot:* het uitvoeren van proefnemingen in praktijksituaties in één of meer fasen van het inkoopproces van een object of samenstel van objecten (infrastructuur, inrichting, gebouw, installatie, voorziening) of dienst (onderzoek, advies, ontwerp) of product, met een leer-, ontwikkel- of demonstratiedoel;
4. *Boegbeeldproject:* project met als doel het in een praktijksituatie realiseren van een nieuw object of samenstel van objecten, nieuwe diensten, nieuwe organisatievorm en nieuwe werkmethodeken me tevens het doel de leer- en ontwikkelervaringen te delen en te dienen als demonstratieproject.

Artikel 2. Inzet en acties van Partijen gezamenlijk: Partijen ondernemen de volgende acties:

1. *Langjarig duurzaam samenwerken:* Partijen onderzoeken hoe verdere samenwerking vorm kan worden gegeven ná de looptijd van de Green Deal Duurzaam GWW;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* Partijen zorgen in 2013-2015 voor inbreng vanuit de branches en koepel-organisaties, voor kennis en ervaring en voor implementatie in de organisaties. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Creëren van bestuurlijk draagvlak;
  - b. Stimuleren van de samenwerking met andere overheden, organisaties en marktpartijen en de navolging van de 'Aanpak Duurzaam GWW' door die overheden, organisaties en marktpartijen;
3. *Kennis uitwisseling:* Partijen verzorgen in 2013-2015 kennisuitwisseling op het gebied van proces- en organisatieveranderingen in de vorm van praktijkgroepen, de ontwikkeling van voorlichting, het uitwisselen van praktijkvoorbeelden en het delen van kennis en ervaringen met betrekking tot de aangedragen concrete projecten. De deelnemers gaan de doorontwikkeling van levenscyclussturing van projecten bevorderen;
4. *Doorontwikkelen kennis en methoden:* Partijen ontwikkelen in 2013-2015 voorbeelden voor functionele eisen op het gebied van de belangrijke aspecten: energie, klimaat, materialen en grondstoffen. Partijen zorgen in 2013-2015 voor de doorontwikkeling en concretisering van de werkmethodeken, de instrumenten, meetmethoden en monitoringmethoden. Partijen stimuleren tevens het beheer van en onderhoud aan de ontwikkelde producten.

Artikel 3. Inzet en acties Rijksoverheid: De Rijksoverheid onderneemt de volgende acties om de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' te bespoedigen en belemmeringen weg te nemen:

1. *Stimuleren brede bekendheid en bewustzijn in de GWW-sector:* De Rijksoverheid spant zich in om de 'Aanpak Duurzaam GWW' en de kansen die de werkwijze biedt onder de aandacht te brengen bij de diverse overheden, marktpartijen en overige belanghebbenden;
2. *Communicatie ondersteuning:* De Rijksoverheid draagt bij aan communicatiemomenten om de 'Aanpak Duurzaam GWW' onder de aandacht te brengen bij de diverse overheden, marktpartijen en overige belanghebbenden;
3. *Sectorbreed blijven samenwerken:* De Rijksoverheid spant zich in om te blijven samenwerken met Partijen om een breed gedragen implementatie en ontwikkeling mogelijk te blijven maken binnen de GWW-sector;
4. *Procesondersteuning:* De Rijksoverheid zet zich in voor een breed gedragen implementatie, ontwikkeling en uitrol van de Aanpak Duurzaam GWW binnen de Rijksoverheid en haar ketenpartners in de GWW-sector. De Rijksoverheid ondersteunt de bijbehorende gebruikersgroepen vanuit de diverse sectoren;
5. *Innovatie stimulering:* De Rijksoverheid spant zich in om op korte termijn tenminste drie Duurzaam GWW projecten als boegbeeldprojecten te benoemen en als zodanig te ondersteunen en uit te dragen;
6. *Inkoopprofessionalisering met betrekking tot duurzaamheid:* De Rijksoverheid bevordert dat de verdergaande professionalisering van de inkoop wordt doorgezet, zodat een klimaat ontstaat, waarin ruimte is om te werken volgens de 'Aanpak Duurzaam GWW'. De Rijksoverheid stimuleert dat gebruik wordt gemaakt van de binnen de kaders van het aanbestedingsrecht geboden ruimte om bij overheidsopdrachten te gunnen op duurzaamheidsfactoren als energie, kwaliteit en toegevoegde waarde. Openbare informatie over ervaringen hiermee, zal worden ingebracht;
7. *Uitdragen naar andere EU-landen:* De Rijksoverheid spant zich in om de ervaringen met betrekking tot de 'Aanpak Duurzaam GWW' bij andere EU-landen onder de aandacht te brengen.

Artikel 4. Inzet en acties Minister van Infrastructuur en Milieu:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* RWS draagt bij aan het initiatief door activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor RWS van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* RWS start in 2013 met de implementatie binnen de eigen organisatie, opdat in 2015 bij 50% van de nieuwe projecten (projecten die nog moeten starten met de planstudiefase en door RWS worden uitgevoerd) de 'Aanpak Duurzaam GWW' geheel of gedeeltelijk wordt toegepast;
3. *Tussendoelstellingen:*
  - a. In 2014 maakt RWS bij 20% van haar nieuwe projecten tezamen met stakeholders een beleid- en ambitieafweging;
  - b. In 2014 weegt RWS bij 50% van haar projecten een materialen- en energieprestatie van het werk mee bij de inkoop, indien deze aspecten onderscheidend zijn;
  - c. In 2014 streeft RWS bij 50% van haar projecten een bijdrage aan de klimaatdoelstellingen na, onder meer door opdrachtnemers te selecteren met behulp van de CO₂-Prestatieladder;
4. *Concrete projecten aandragen:* RWS bevordert de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via concrete projecten:
  - a. In 2013 draagt RWS vijf concrete projecten aan als pilotproject voor de kennisuitwisseling, waarvan op twee nieuwe projecten de 'Aanpak Duurzaam GWW' zo compleet mogelijk wordt doorlopen;
  - b. Eind 2013 bepaalt RWS een doelstelling voor concrete projecten voor 2014.

Artikel 5. Inzet en acties Minister van Defensie:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* DVD draagt bij aan het initiatief door activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor DVD van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* DVD start in 2013 met de implementatie binnen de eigen organisatie, opdat in 2015 bij 30% van de nieuwe projecten de 'Aanpak Duurzaam GWW' geheel of gedeeltelijk wordt toegepast.
3. *Tussendoelstellingen:*
  - a. In 2014 maakt DVD bij 30% van haar nieuwe projecten tezamen met stakeholders een beleid- en ambitieafweging;
  - b. In 2014 past DVD bij 30% van haar nieuwe projecten een integrale materiaalafweging toe;
  - c. In 2014 streeft DVD bij 30% van haar projecten een bijdrage aan de klimaatdoelstellingen na, onder meer door opdrachtnemers te selecteren met behulp van de CO₂-Prestatieladder;
4. *Concrete projecten aandragen:* DVD bevordert implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via concrete projecten:
  - a. In 2013 draagt DVD twee concrete projecten aan als pilotproject voor de kennisuitwisseling, waarbij de 'Aanpak Duurzaam GWW' zo compleet mogelijk wordt doorlopen;
  - b. Eind 2013 bepaalt DVD een doelstelling voor concrete projecten voor 2014.

Artikel 6. Inzet en acties Minister van Economische Zaken: DLG onderneemt de volgende acties binnen de mogelijkheden van de aard en omvang van haar projecten en die van haar opdrachtgevers:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* DLG draagt bij aan het initiatief door activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor haar van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* DLG start in 2013 met de implementatie binnen de eigen organisatie, opdat in 2014 bij 50% van de projecten de 'Aanpak Duurzaam GWW' geheel of gedeeltelijk wordt toegepast;
3. *Concrete projecten aandragen:* DLG bevordert de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via concrete projecten en in samenspraak en samenwerking met haar opdrachtgevers:
  - a. In 2013 draagt DLG twee concrete projecten aan als pilotproject voor de kennisuitwisseling, waarbij de 'Aanpak Duurzaam GWW' zo compleet mogelijk wordt doorlopen;
  - b. Eind 2013 bepaalt DLG de doelstelling voor concrete projecten voor 2014.

Artikel 7. Inzet en acties ProRail:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* ProRail draagt bij aan het initiatief door activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor haar van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Bijdragen aan de CO₂-prestatieladder:* ProRail draagt bij aan het beheer en de verdere ontwikkeling van de CO₂-prestatieladder;
3. *Zorgen voor inbreng en implementatie:*
  - a. ProRail blijft in 2013 de CO₂-prestatieladder toepassen bij opdrachten die aanbesteed worden (principe: ja, tenzij);
  - b. start de implementatie binnen de eigen organisatie met pilots voor alle andere onderdelen van de 'Aanpak Duurzaam GWW', opdat begin 2014 een plan kan worden vastgesteld voor de uitrol van de 'Aanpak Duurzaam GWW' over de hele portefeuille;
  - c. voert deze pilots uit vanuit de intentie de gehele 'Aanpak Duurzaam GWW' bij zoveel mogelijk opdrachten toe te passen en evalueert deze pilots;
  - d. voert één of meer pilots uit in praktijksituaties van projecten met meerdere betrokken partijen (projecten met pilots) en evalueert deze pilots;
4. *Concrete projecten aandragen:*
  - a. Prorail draagt projecten (met pilots) aan voor het delen van kennis en ervaringen ten behoeve van o.a. communicatie;
  - b. Prorail draagt het gedachtegoed en de ontwikkelde producten uit naar andere opdrachtgevers;
  - c. Prorail draagt in 2013 minstens drie concrete projecten (met pilots) aan waarbij meerdere andere partijen betrokken zijn.

Artikel 8. Inzet en acties Unie van Waterschappen: Unie van Waterschappen onderneemt binnen de mogelijkheden van de aard en omvang van de projecten van de waterschappen en haar opdrachtgevers de volgende acties:

1. *Bijdragen aan het uitdragen van het belang van de implementatie van de aanpak duurzaam gww:* De Unie van Waterschappen draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen, zoals de eigen website en een nieuwsbrief om de aanpak uit te dragen binnen de waterschapssector;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* De Unie van Waterschappen zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie, verzamelt kennis en ervaring en stimuleert implementatie bij de waterschappen. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Creëren van bestuurlijk draagvlak binnen de vereniging en bij de leden van Unie van Waterschappen ter verdere uitwerking van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via de hiervoor relevante gremia van de Unie van Waterschappen;
  - b. Stimuleren van de samenwerking door de waterschappen met andere overheden, organisaties en marktpartijen;
3. *Kennis uitwisseling en kennis doorontwikkeling:* De Unie van Waterschappen zal de mogelijkheid tot kennis uitwisseling en doorontwikkeling tussen de waterschappen faciliteren via de oprichting van een 'Community of Practice Duurzaam GWW'. Dit 'CoP Duurzaam GWW' heeft als doel het stimuleren van het delen van kennis en ervaring en de implementatie te bevorderen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in de waterschapssector;
4. *Concrete projecten:* De Unie van Waterschappen zal stimuleren dat de waterschappen aan de hand van concrete projecten opgedane kennis van de 'Aanpak Duurzaam GWW' zoveel mogelijk uitdragen:
  - a. In 2013 worden vijf concrete projecten als pilot project voor kennisuitwisseling aangedragen, waarop delen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' wordt toegepast;
  - b. Aan de hand van de ervaringen wordt eind 2013 een doelstelling voor concrete projecten voor 2014 bepaald;
  - c. Via de eigen websites van de waterschappen en gezamenlijk via de website van de Unie van Waterschappen wordt informatie beschikbaar gesteld;
  - d. Via deelname aan workshops op diverse congressen wordt kennis uitgedragen.

Artikel 9. Inzet en acties provincie Gelderland: De provincie Gelderland onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* De provincie Gelderland draagt bij aan het initiatief met uren en kennis ten behoeve van de activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor de provincie Gelderland van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* De provincie Gelderland start in 2013 met de directe mogelijkheden voor implementatie binnen de eigen organisatie, opdat in 2015 bij specifieke nieuwe projecten de 'Aanpak Duurzaam GWW' geheel of gedeeltelijk wordt toegepast.;
3. *Concrete projecten aandragen:* De provincie Gelderland spant zich in om de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' te bevorderen aan de hand van concrete projecten en de ontwikkeling van producten:
  - a. In 2013 worden twee concrete projecten als pilotproject voor kennisuitwisseling aangedragen, waarvan op één project de 'Aanpak Duurzaam GWW' zo compleet mogelijk zal worden doorlopen;
  - b. Door projecten (met pilots) aan te dragen voor het delen van kennis en ervaringen, ten behoeve van communicatie;
  - c. De provincie Gelderland draagt het gedachtegoed en de ontwikkelde producten uit naar andere opdrachtgevers en naar marktpartijen;
  - d. Aan de hand van de ervaringen wordt begin 2014 een doelstelling voor concrete projecten voor 2014 bepaald.

Artikel 10. Inzet en acties provincie Overijssel: De provincie Overijssel onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* De provincie Overijssel draagt bij aan het initiatief met uren en kennis ten behoeve van de activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor de provincie Overijssel van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:*
  - a. De provincie Overijssel zorgt er voor dat binnen de eenheid Wegen en Kanalen een beleidsmedewerker de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' binnen de gehele eigen organisatie begeleid;
  - b. De beleidsmedewerker onderzoekt hoe de 'Aanpak Duurzaam GWW' verder geconcretiseerd kan worden en de toepasbaarheid in de praktijk kan worden vergroot;
  - c. De provincie Overijssel start in 2013 met de directe mogelijkheden voor implementatie binnen de eigen organisatie, opdat in 2015 bij specifieke nieuwe projecten de 'Aanpak Duurzaam GWW' geheel of gedeeltelijk wordt toegepast;
3. *Concrete projecten aandragen:* De provincie Overijssel spant zich in om de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' te bevorderen aan de hand van concrete projecten en de ontwikkeling van producten:
  - a. In 2013 wordt gestart in tenminste vijf projecten in vijf verschillende projectfasen (initiatief/verkenning-fase, definitie/planfase, ontwerpfasen, voorbereidingsfase, realisatiefase) met het toepassen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' waarbij na de start in een bepaalde projectfase de 'Aanpak Duurzaam GWW' vervolgens zo compleet mogelijk zal worden doorlopen en worden als pilotprojecten voor kennisuitwisseling aangedragen;
  - b. Door projecten (met pilots) aan te dragen voor het delen van kennis en ervaringen, ten behoeve van communicatie;
  - c. De provincie Overijssel draagt het gedachtegoed en de ontwikkelde producten uit naar andere opdrachtgevers en naar marktpartijen;
  - d. Aan de hand van de ervaringen wordt begin 2014 een doelstelling voor concrete projecten voor 2014 bepaald.

Artikel 11. Inzet en acties provincie Utrecht: De provincie Utrecht onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* De provincie Utrecht draagt bij aan het initiatief met uren en kennis ten behoeve van de activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor de provincie Utrecht van belang zijnde ketenrelaties;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:*
  - a. De provincie Utrecht stelt een werkgroep Innovatie in om de implementatie binnen de gehele eigen organisatie te begeleiden;
  - b. De werkgroep Innovatie onderzoekt hoe de 'Aanpak Duurzaam GWW' verder geconcretiseerd kan worden en de toepasbaarheid in de praktijk kan worden vergroot;
  - c. De provincie Utrecht start in 2013 met het onderzoek naar de mogelijkheden om met de 'Aanpak Duurzaam GWW' invulling te geven aan het beleidsveld 'Duurzame Mobiliteit' en aan het streven naar 'Social Return on Investment';
3. *Concrete projecten aandragen:* De provincie Utrecht spant zich in om de concretisering, toepasbaarheid in de praktijk en de implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' te bevorderen aan de hand van concrete projecten en de ontwikkeling van producten:
  - a. In 2013 worden zes concrete projecten van de afdeling Wegen van de provincie Utrecht als pilotproject voor kennisuitwisseling aangedragen;
  - b. De provincie Utrecht draagt het gedachtegoed en de ontwikkelde producten uit naar andere opdrachtgevers en naar marktpartijen;
  - c. Aan de hand van de ervaringen wordt medio 2014 een doelstelling voor concrete vervolgprojecten voor 2014/2015 bepaald.

Artikel 12. Inzet en acties gemeente Rotterdam: De gemeente Rotterdam onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan de implementatie:* De gemeente Rotterdam draagt bij aan het initiatief met uren en kennis;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie in de eigen organisatie:* De gemeente Rotterdam zet zich actief in om de Aanpak te implementeren in de werkprocessen. Ten behoeve van de implementatieactiviteiten in de eigen organisatie zal duurzaamheid worden meegenomen vanaf de planvorming en zullen delen uit de Aanpak geïntegreerd worden met de Rotterdamse standaard voor projectmatig werken:
  - a. Het gebruik van de Omgevingswijzer/Ambitieweb binnen de scan op duurzaamheidsmogelijkheden in een project;
  - b. Het gebruik van DuboCalc milieukosten kentallen bij milieukostenramingen van projecten;
  - c. Het gebruik van de CO₂-prestatieladder in aanbestedingen die zich daarvoor lenen;
3. *Concrete projecten aandragen:* De Gemeente Rotterdam spant zich in om de implementatie van de Aanpak Duurzaam GWW te bevorderen aan de hand van concrete projecten in samenspraak met de voor de gemeente Rotterdam relevante ketenrelaties:
  - a. In 2013 zullen pilot projecten worden uitgevoerd met de CO₂-prestatieladder. Tenminste vier projecten waarvan de omvang en aard zich lenen voor CO₂-prestatieladder;
  - b. In 2014 wordt bij inrichtingsplannen met een drempelwaarde groter dan 2,5 miljoen Euro de aanpak geheel of gedeeltelijk toegepast;
  - c. De opgedane kennis in deze praktijkprojecten wordt ingebracht voor kennisuitwisseling.

Artikel 13. Inzet en acties gemeente Molenwaard: De gemeente Molenwaard onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor de eigen implementatie:* De gemeente Molenwaard draagt bij aan het initiatief door activiteiten gericht op implementatie in de eigen organisatie en de voor haar van belang zijnde ketenrelaties.
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:*
  - a. De gemeente Molenwaard start in 2013 met een werkgroep om de implementatie binnen de eigen organisatie te begeleiden en stelt in 2013 een ontwikkelplan op;
  - b. De werkgroep onderzoekt in 2013/2014 hoe de 'Aanpak Duurzaam GWW' geconcretiseerd kan worden en praktische toepasbaar kan worden gemaakt voor de veelal kleine projecten in de gemeente en daarmee ook aantrekkelijk kan worden gemaakt voor andere kleinere gemeenten;
  - c. De gemeente Molenwaard monitort jaarlijks de voortgang van de implementatie en zal aan de hand van de ervaringen zonnodig de ontwikkelplannen bijstellen
3. *Tussendoelstellingen:*
  - a. In 2014 heeft de gemeente Molenwaard een groei-model met concrete ambities wat betreft optimalisatie van de organisatie met betrekking tot beleidsintegratie en het meenemen van duurzaamheid in de inkoop;
  - b. In 2014 maakt de gemeente Molenwaard bij 50% van de nieuwe projecten van groter dan 1,0 miljoen Euro, tezamen met stakeholders, waaronder de bewoners, een beleid- en ambitieafweging;
  - c. In 2014 past de gemeente Molenwaard bij 25% van de nieuwe projecten een integrale materiaalafweging toe;
4. *Concrete projecten aandragen:* De Gemeente Molenwaard bevordert implementatie van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via concrete projecten:
  - a. De gemeente Molenwaard draagt in 2014 minstens één project aan, waarbij de 'Aanpak Duurzaam GWW' zo compleet mogelijk wordt doorlopen, voor het delen van kennis en ervaringen;
  - b. De gemeente Molenwaard draagt haar opgedane kennis over de toepassing van duurzaam inkopen (van begin tot eind van een project), het slim organiseren van inkopen en beheren, het gedachtegoed en de ontwikkelde producten uit naar andere opdrachtgevers;
  - c. Medio 2014 bepaalt de gemeente Molenwaard een doelstelling voor concrete projecten voor 2014/2015.

Artikel 14. Inzet en acties NLingenieurs: NLingenieurs onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan het uitdragen van het belang van de implementatie van het initiatief:* NLingenieurs draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen, zoals de eigen website en een nieuwsbrief;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* NLingenieurs zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie, verzamelt kennis en ervaring en stimuleert implementatie bij de leden. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Creëren van bestuurlijk draagvlak binnen de vereniging en bij de leden van NLingenieurs ter verdere uitwerking van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via de hiervoor relevante gremia van NLingenieurs;
  - b. Stimuleren van de samenwerking door leden met overheden, organisaties en marktpartijen en waar mogelijk de navolging van de 'Aanpak Duurzaam GWW' door die overheden, organisaties en marktpartijen;
  - c. Faciliteren van het uitdragen van de kennis met betrekking tot de Omgevingswijzer en het faciliteren van de concepten die moeten kunnen ondersteunen bij de uitwerking van projecten, zoals de 'Duurzame Wegconcepten'. Hiervoor wordt de website ingericht en worden kennisuitwisselingbijeenkomsten verzorgd;
  - d. Het verbinden van de naam en het logo van 'NLingenieurs' aan het initiatief en het verzamelen van informatie ten aanzien van de 'Aanpak Duurzaam GWW' op een pagina op de site www.nlingenieurs.nl;
3. *Kennis uitwisseling en kennis doorontwikkeling:* NLingenieurs faciliteert de mogelijkheid tot kennis uitwisseling en doorontwikkeling tussen haar leden via de oprichting van een 'Community of Practice Duurzaam GWW'. Dit CoP Duurzaam GWW heeft als doelen:
  - a. Het stimuleren van het delen van kennis en ervaring en de implementatie te bevorderen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in de branche;
  - b. Het delen van kennis en ervaring met opdrachtgevende partijen;
4. *Concrete projecten:* NLingenieurs stimuleert dat leden aan de hand van concrete projecten opgedane kennis van de 'Aanpak Duurzaam GWW' zoveel mogelijk uitdragen via bijvoorbeeld:
  - a. de eigen sites van de leden en gezamenlijk via de site www.nlingenieurs.nl;
  - b. workshops op onder meer de GWW-beurs 'Infratech';
  - c. via aanbiedingen/offertes bij aanbestedingen voor GWW projecten.

Artikel 15. Inzet en acties AFNL en MKB INFRA: AFNL en MKB INFRA nemen de volgende acties:

1. AFNL en MKB INFRA gaan in samenwerking met opdrachtgevers en toeleveranciers hun belangrijke economische betekenis voor de samenleving vergroten. Tegelijkertijd willen Aannemersfederatie Nederland en MKB INFRA hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen en bijdragen aan een duurzame GWW-sector:
  - a. AFNL en MKB INFRA gaan hun leden via bijeenkomsten, voorlichting, nieuwsbrieven en website actief informeren over duurzaam ondernemen en het belang en het gebruik van de 'Aanpak Duurzaam GWW'. Om hier invulling aan te geven zullen zij:
    - hun commissies Duurzaamheid inzetten;
    - de 'Aanpak Duurzaam GWW' inbrengen in de activiteiten van het O&O meerjarenprogramma Duurzaamheid en Ketensamenwerking. Binnen deze programma's zijn alle stakeholders betrokken waaronder de leden, toeleveranciers en kennisinstituten;
  - b. AFNL en MKB INFRA gaan de Aanpak Duurzaam GWW toepassen in praktijkprojecten via hun projectenbureau Building Changes;
  - c. AFNL en MKB INFRA dragen ervaringen en kennis van de praktijkprojecten aan en brengen de informatie in bij de kennisinstituten om dit sectorbreed uit te dragen;
2. AFNL en MKB INFRA hechten grote waarde aan een duurzame GWW-sector en dragen praktijkvoorbeelden aan om de 'Aanpak Duurzaam GWW' verder te verbeteren en de concrete toepasbaarheid te bevorderen.

Artikel 16. Inzet en acties Bouwend Nederland: Bouwend Nederland onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan de verdere ontwikkeling en de implementatie:* Bouwend Nederland zet haar programma Duurzaamheid in om de 'Aanpak Duurzaam GWW' te ondersteunen en uit te dragen. Bouwend Nederland betreft hierbij alle leden en de belangrijkste ketenrelaties;
2. *Draagt bij aan het initiatief met uren en kennis:*
  - a. Bouwend Nederland draagt via haar programma Duurzaamheid bij;
  - b. Bouwend Nederland ondersteunt met capaciteit de secretariaatswerkzaamheden van het Centraal Team Duurzaam GWW, hierna te noemen Centraal Team;
  - c. Bouwend Nederland zal een rol vervullen in de doorontwikkeling van de onderliggende instrumenten die gebruikt worden in aanbestedingen, op dit moment de CO₂-Prestatieladder en DuboCalc. Deze rol ligt in het meedenken over en toetsen van de instrumenten aan de praktijk en de uitrol van de instrumenten, door bijvoorbeeld trainingen of digitale informatie;
3. *Ervaringen concrete projecten:* Bouwend Nederland denkt mee over de vorm waarin opgedane kennis verspreid kan worden.

Artikel 17. Inzet en acties UNETO-VNI: UNETO-VNI onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan het uitdragen van het belang van de implementatie van het initiatief:* UNETO-VNI draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen, zoals de eigen website;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* UNETO-VNI zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie, verzamelt kennis en ervaring en stimuleert implementatie bij de leden. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Creëren van bestuurlijk draagvlak binnen de vereniging en bij de leden van UNETO-VNI ter verdere uitwerking van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via de hiervoor relevante gremia van UNETO-VNI;
  - b. Stimuleren van de samenwerking door leden met overheden, organisaties en andere marktpartijen en waar mogelijk de navolging van de 'Aanpak Duurzaam GWW' door die overheden, organisaties en marktpartijen;
  - c. Het verzamelen van informatie ten aanzien van de 'Aanpak Duurzaam GWW' op een pagina op de site www.uneto-vni.nl;
3. *Kennis uitwisseling en kennis doorontwikkeling:* UNETO-VNI faciliteert de mogelijkheid tot kennis uitwisseling en doorontwikkeling tussen haar leden via de oprichting van een 'Community of Practice Duurzaam GWW'. Dit CoP Duurzaam GWW heeft als doelen het:
  - a. stimuleren van het delen van kennis en ervaring en de implementatie te bevorderen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in de branche;
  - b. delen van kennis en ervaring met opdrachtgevende partijen;
4. *Concrete projecten:* UNETO-VNI stimuleert dat leden aan de hand van concrete projecten opgedane kennis van de 'Aanpak Duurzaam GWW' zoveel mogelijk uitdragen via bijvoorbeeld:
  - a. de eigen sites van de leden en gezamenlijk via de site www.uneto-vni.nl;
  - b. via aanbiedingen/offertes bij aanbestedingen voor GWW projecten.

Artikel 18. Inzet en acties FME en KMU: FME en KMU ondernemen de volgende acties:

1. *Bijdragen aan de verdere ontwikkeling en de implementatie:*
  - a. FME heeft het Cluster Gebouwde Omgeving gelanceerd om duurzame samenwerking in de onder meer de GWW-sector te bevorderen. Het accent ligt daarbij op installatietechnologie;
  - b. FME en KMU organiseren de Ketenbeleidsgroep om duurzaam materiaalgebruik in onder meer de GWW-sector te bevorderen;
  - c. FME en KMU verzorgen inhoudelijke bijdragen, via voorlichtingsbijeenkomsten, nieuwsbrieven en vermelding op de website, voor aangesloten branches en bedrijven;
2. *Concrete projecten:*
  - a. FME en KMU zijn initiatiefnemers en medefinanciers van de Green Deal Milieuprestatieberekening gebouwen (MPG) en medefinanciers en initiatiefnemers van het project Bepalingsmethode Adaptief Vermogen Gebouwen. FME en KMU zullen de kennis en resultaten uit deze projecten inbrengen in deze Green Deal;
3. *Bijdrage aan de Nationale Milieu Database: FME en KMU dragen in uren en middelen bij aan de verdere verbetering van de Nationale Milieu Database (NMD) die in beheer is bij Stichting Bouw Kwaliteit. In deze NMD zijn nu ook milieudata van bouwstoffen uit de GWW-sector opgenomen. Een goede NMD met valide en vergelijkbare milieudata is van groot belang voor het maken van de juiste afweging;*

Artikel 19. Inzet en acties NVTB: NVTB onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan de verdere ontwikkeling en de implementatie: Het NVTB levert inhoudelijke bijdragen, via voorlichtingsbijeenkomsten, nieuwsbrieven en vermelding op de website, en betreft haar branche- en bedrijfsleden daarin. Het NVTB zal met name de innovatieve aanbestedingsvormen promoten;*
2. *Bijdrage aan de Nationale Milieu Database: Het NVTB draagt in uren en middelen bij aan de verdere verbetering van de Nationale Milieu Database (NMD) die in beheer is bij Stichting Bouw Kwaliteit. In deze NMD zijn nu ook milieudata van bouwstoffen uit de GWW-sector opgenomen. Een goede NMD met valide en vergelijkbare milieudata is van groot belang voor het maken van de juiste afweging;*
3. *Bijdragen aan convergentie: Het NVTB draagt bij aan de verbetering van de convergentie van de milieuprestatiedata en de data die worden gebruikt voor de CO₂-prestatieladder;*
4. *Opname van CO₂-prestatie in productbladen: Het NVTB spant zich in voor de opname van de CO₂-reductie van producten in het Milieu Relevante Produkt Informatie overzicht (MRPI-blad) van die producten. De onder het NVTB ressorterende stichting Milieu Relevante Produkt Informatie zal in haar productbladen expliciet de CO₂-prestaties gaan vermelden.*

Artikel 20. Inzet en acties CROW: CROW onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor het uitdragen van de implementatie: CROW draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen ten behoeve van het vanaf 2013 uitdragen van het nut van implementatie in de GWW-sector. Door het maken van publicaties, nieuwsbrieven en verwijzing op de website zal het gedachtegoed worden uitgedragen;*
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie: CROW zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie, verzameld kennis en ervaring en stimuleert implementatie bij de overheden en bedrijven in de GWW-sector. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:*
  - a. Verwerken van de elementen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' door de CROW-werkgroepen en -commissies in de onderzoek- en ontwikkelprogramma's van CROW;
  - b. Verwerken van de elementen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in relevante CROW-publicaties;
  - c. Stimuleren van de samenwerking van overheden, kennisorganisaties en marktpartijen;
3. *Concrete project aandragen: CROW draagt middels haar publicaties bij aan het uitdragen van kennis die door overheden en bedrijven is opgedaan aan de hand van concrete projecten.*

Artikel 21. Inzet en acties SBRCURnet: SBRCURnet onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen voor het uitdragen van de implementatie:* SBRCURnet draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen ten behoeve van het vanaf 2013 uitdragen van het nut van de implementatie in de GWW-sector in haar programma's en projecten. De 'Aanpak Duurzaam GWW' wordt vermeld op de website, in nieuwsbrieven en in bijeenkomsten;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* SBRCURnet zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie en haar netwerk en stimuleert implementatie bij de overheden en bedrijven in de GWW-sector. Hiervoor worden o.a. de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Verwerken van de elementen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in relevante programma's van SBRCURnet;
  - b. Verwerken van de elementen van de 'Aanpak Duurzaam GWW' in relevante publicaties van SBRCURnet; Beschikbaar stellen van kennis en ervaring in praktijkprojecten middels het projectenbureau Building Changes;
  - c. Stimuleren van de samenwerking van overheden, organisaties en marktpartijen;
3. *Concrete projecten aandragen:* SBRCURnet draagt middels haar bijeenkomsten en publicaties bij aan het uitdragen van kennis die door overheden en bedrijven is opgedaan aan de hand van onderzoek en concrete projecten.

Artikel 22. Inzet en acties Railforum: Railforum onderneemt de volgende acties:

1. *Bijdragen aan het uitdragen van het belang van de implementatie van het initiatief:* Railforum draagt bij aan het initiatief met uren, kennis en de reservering van middelen, zoals de eigen website en het relatieblad Railforum;
2. *Zorgen voor inbreng en implementatie:* Railforum zorgt voor 2013-2015 voor inbreng vanuit de organisatie, verzamelt kennis en ervaring en stimuleert implementatie bij de leden. Hiervoor worden de volgende activiteiten ontwikkeld:
  - a. Creëren van draagvlak en samenwerking binnen de vereniging en bij de leden van Railforum ter verdere uitwerking van de 'Aanpak Duurzaam GWW' via de hiervoor relevante bijeenkomsten en werkgroepen van Railforum. Ook via de uitwisseling met het Kennisplatform Duurzaam Spoor, dat zelf een Green Deal beslaat;
  - b. Stimuleren van concrete uitwerking voor de spoorsector door leden en waar mogelijk de navolging van de 'Aanpak Duurzaam GWW' door die overheden, organisaties en marktpartijen door het organiseren van bijeenkomsten, project- en werkgroepen;
  - c. Het faciliteren van het gezamenlijk in beeld brengen en beslechten van mogelijke belemmeringen die de 'Aanpak Duurzaam GWW' in de spoorsector mogelijk in de weg staan;
  - d. Faciliteren van het verder ontwikkelen en uitdragen van de kennis met betrekking tot concepten en de uitwerking van projecten in de spoorsector;
  - e. Aanmoedigen en faciliteren van pilots voor Duurzaam GWW Spoor waarbij ruimte is voor oplossingsvrij te specificeren. Goed voorbeeld hiervan is het reguliere overleg Duurzame Innovaties Aannemers (DIA). Duurzaam inkopen en hergebruik van materialen staat hierbij centraal;
  - f. Faciliteren van kennisuitwisseling en verder verbeteren van DuboCalc voor de spoorsector;
3. Via haar voorzittersrol van de Meerjaren Afspraken (MJA) in de spoorsector zal Railforum een verbinding leggen tussen energie-efficiency en de 'Aanpak Duurzaam GWW'
4. Het verbinden van de naam en het logo van 'Railforum' aan het initiatief en het verzamelen van informatie ten aanzien van de 'Aanpak Duurzaam GWW' op een pagina op de site www.railforum.nl/projecten/DuurzaamSpoor

Artikel 23. Directeurenoverleg voor uitvoering: Er is een Directeurenoverleg ingesteld belast met de uitvoering van de Green Deal Duurzaam GWW. Het Directeurenoverleg bestaat uit vertegenwoordigers van Partijen. Het Directeurenoverleg bepaalt haar eigen werkwijze en hanteert een huishoudelijk reglement. Het Directeurenoverleg kiest een voorzitter uit een van de vertegenwoordigers van de overheids-partijen. Het Directeurenoverleg stelt een Centraal Team in, die de besluitvorming in het Directeurenoverleg voorbereidt en beslissingen van het Directeurenoverleg uitvoert. Het Directeurenoverleg stelt praktijkgroepen in voor de uitwisseling van praktijkervaringen, waarvoor om het Centraal Team de benodigde bijeenkomsten organiseert. Praktijkgroepen staan open voor alle vertegenwoordigers van Partijen. Het Directeurenoverleg overlegt tenminste halfjaarlijks over de voortgang van de Green Deal Duurzaam GWW. Partijen zullen daartoe de voortgang in de eigen organisaties monitoren. Het Directeurenoverleg heeft tevens de bevoegdheid de toetredingsaanvraag van nieuwe partijen te behandelen.

Artikel 24. Monitoring en communicatie: Partijen zullen breed communiceren over de 'Aanpak Duurzaam GWW' en de eigen resultaten. Het Directeurenoverleg stelt halfjaarlijks een gecombineerde monitoring-rapportage op over de voortgang van de Green Deal Duurzaam GWW, op basis van door Partijen aangedragen monitoringresultaten en zal deze rapportage breed communiceren, onder meer via de website 'www.duurzaamgww.nl'. De resultaten worden besproken in de praktijkgroepen.

Slotbepalingen.

Artikel 25. Verenigbaarheid met het recht:

1. De afspraken van deze Green Deal zullen door Partijen in overeenstemming met het internationale recht, het Unierecht en het Nederlandse recht worden geïnterpreteerd en worden uitgevoerd;
2. De uitleg en concrete uitwerking van de initiatieven en intenties, zoals opgenomen in deze Green Deal, mogen in geen geval in strijd zijn met het internationale recht, het Unierecht en het nationale recht, in het bijzonder voor zover deze de werking van het Europese en nationale mededingingsrecht, waaronder de staatssteunregels, en het aanbestedingsrecht raken of daarmee verband houden.

Artikel 26. Niet in rechte afdwingbaar: Partijen komen overeen dat de Green Deal afspraken niet in rechte afdwingbaar zijn.

Artikel 27. Looptijd: Deze Green Deal treedt in werking met ingang van de dag na ondertekening en loopt tot en met 31 december 2015. Alle in deze Green Deal genoemde afspraken worden zo snel mogelijk ter hand genomen.

Artikel 28. Toetredingsregeling: Teneinde andere organisaties in zo ruim mogelijke mate te doen participeren in deze Green Deal, bestaat voor hen de mogelijkheid om gedurende de looptijd van de Green Deal als partij toe te treden. Een toetredende partij dient de verplichtingen die voor haar uit de Green Deal voortvloeien, betreffende de generieke afspraken voor alle partijen, zonder voorbehoud te accepteren. Zij maakt haar verzoek tot toetreding schriftelijk bekend aan het Directeurenoverleg. Zodra het Directeurenoverleg schriftelijk heeft ingestemd met het verzoek tot toetreding, ontvangt de toetredende partij de status van partij van de Green Deal en gelden voor die partij de voor haar uit de Green Deal voortvloeiende rechten en verplichtingen. Het verzoek tot toetreding en de verklaring tot instemming worden in afschrift als bijlage aan de Green Deal gehecht. De toetreding wordt openbaar gemaakt.

Artikel 29. Onvoorziene omstandigheden: Partijen spreken de intentie uit deze Green Deal ten uitvoer te brengen. Partijen zullen elkaar onverwijld inlichten indien bij uitvoering blijkt dat er zich onvoorziene omstandigheden voordoen die het realiseren van de Green Deal niet mogelijk maakt.

Artikel 30. Wijzigen Green Deal afspraken: Elke partij kan de andere partijen schriftelijk verzoeken de Green Deal te wijzigen. De wijziging behoeft schriftelijke instemming van alle partijen. Partijen treden in overleg binnen 30 dagen nadat een partij de wens daartoe aan de andere partijen schriftelijk heeft medegedeeld. De wijziging en de verklaringen tot instemming worden in afschrift als bijlage aan de Green Deal gehecht. De wijzigingen worden openbaar gemaakt.

Artikel 31. Opzegging: Elke partij kan deze Green Deal te allen tijde met inachtneming van een opzegtermijn van twee maanden schriftelijk opzeggen, indien een zodanig verandering van omstandigheden voor deze partij is opgetreden dat deze Green Deal billijkheidshalve op korte termijn voor deze partij behoort te eindigen. Wanneer een partij de Green Deal opzegt, blijft de Green Deal voor de overige partijen in stand voorzover de inhoud en de strekking ervan zich daartegen niet verzetten.

Artikel 32. Openbaarheid: Deze Green Deal zal samen met andere afgesloten Green Deals openbaar worden gemaakt, waardoor anderen kennis kunnen nemen van de gesloten Green Deals, zodat navolging hiervan kan worden bevorderd.

Artikel 33. Citeertitel: Deze Green Deal zal worden aangehaald als 'Green Deal Duurzaam GWW'.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend te Utrecht op 10 juni 2013.

Minister van Infrastructuur en Milieu,
drs. M.H. Schultz van Haegen-Maas Geesteranus

**Voorzitter van de Aannemersfederatie Nederland
Bouw en Infra,**
H. Klein Poelhuis

Minister van Economische Zaken,
H.G.J. Kamp

**Voorzitter van de Vereniging Van Infrabedrijven
MKB INFRA,**
D. Stuit

Minister van Defensie,
J.A. Hennis-Plasschaert

**Voorzitter van Bouwend Nederland, de vereniging
van bedrijven in de sectoren bouw en infrastructuur,**
mr. drs. L.C. Brinkman

Directeur Projecten van ProRail B.V.,
ir. P.E.M. Buck

Voorzitter van UNETO-VNI,
drs. T. Siertsema MBA

Voorzitter van De Unie van Waterschappen,
mr. drs. P.C.G. Glas

Directeur Beleid van de Vereniging FME-CWM,
drs. P.J.L. Bongaerts

Gedeputeerde van de provincie Gelderland,
mr. C.G. Bieze

Directeur van de Koninklijke Metaalunie,
mr. J. Kleiboer

Gedeputeerde van de provincie Overijssel,
G.J. Kok

Directeur van het Nederlands Verbond Toelevering Bouw,
dr. ing. P.J. Fraanje

Gedeputeerde van de provincie Utrecht,
J.W.R. van Lunteren

**Directeur van stichting CROW, Kennisplatform voor
infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte,**
dr. ir. I.W. Koster

Wethouder van de gemeente Rotterdam,
drs. A.C. van Huffelen

Directeur van de Stichting SBRCURnet,
ir. J. de Leeuw

Wethouder van de gemeente Molenwaard,
C.G. Boender

**Voorzitter van NIngenieurs, branchevereniging
van advies-, management- en ingenieursbureaus,**
drs. E.H.T.M. Nijpels

Voorzitter van Railforum Nederland,
ing. C.A. Tommel